

## PAPER DETAILS

TITLE: Konfüçyüs'ün Yeniden Kesfi ve Çin'in Dis Politikasında Dönüşüm

AUTHORS: Yusuf SAYIN

PAGES: 223-237

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1724790>

## Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm

## The Rediscovery of Confucius and The Transformation for the Chinese Foreign Policy

Yusuf SAYIN

### ÖZET

ÇHC, 2000'li yıllardan bu yana kalkınma, barış ve istikrarın temini için Konfüçyüs felsefesine ve değerlerine yeniden sahip çıkmaya başlamıştır. Çinli liderlerin uyumlu bir toplum oluşturmak, halk, devlet ve bireyler arasında uyum ve bütünlüğü sağlamak için giriştiği çabalar, Konfüçyüs ilkeleri ve felsefesinin yeni açılan okullarda ve enstitülerde yoğun olarak işlenmesi, ailenin ahlak ilkeleri olarak topluma Konfüçyanist ilkelerin benimsetilmeye çalışılması Konfüçyanizmin yeniden dirilişi olarak görülmektedir. Günümüzde Çin devlet yönetiminde ve toplumunda politik Konfüçyanizm Batı-tarzı liberal demokrasiden “daha iyi bir şey” olarak görülürken, Çinli entelektüeller Konfüçyanizm'i, Çin dış politikasına eklemlenmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda Konfüçyanist felsefe ile eklemlenilen modern Çin dış politikası, ahlaki ve barışçıl bir uluslararası ilişkiler sistemine işaret ederken, diğer taraftan başta ABD olmak üzere uluslararası sistemin büyük güçlerinin uluslararası hukuk ihlallerine eleştiriler yöneltmektedir. Bununla birlikte ÇHC'nin Müslüman nüfusun yaygın biçimde yaşadığı Doğu Türkistan ve Uygur Türk Bölgesi'ne karşı izlemiş olduğu politika, “Konfüçyanizme Yeniden Dönüş” söylemlerine tezat oluşturmaktadır. Çünkü Konfüçyanist dış politika, barış, hakkaniyet, uyum ve işbirliğine referans vermekte, tüm insanlığı hak ve adalete davet etmektedir. Bu çalışmada, Çin dış politikası üzerindeki yansımaları dikkate alınarak Konfüçyüs'ün Çin Halk Cumhuriyeti'nde yeniden nasıl keşfedilmeye çalışıldığı ortaya koyulmaktadır. Bu çerçevede, Taoizm, Budizm, Maoizm gibi Çin siyaset düşünce ekollerine değinilmiş; Çin uluslararası ilişkiler teorisinin temel noktaları bu kapsamda belirtilmiştir. Bilge Konfüçyüs'ün şahsında, Konfüçyanist siyaset teorisini ve dış politika anlayışı irdelenirken, kısaca güç geçişi teorisi ve Çin dış politikasına hâkim olan barış, çoğulculuk ve milliyetçilik gibi söylemlere çalışmada yer verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Çin, Çin Dış Politikası, Konfüçyüs, Bilgelik, Budizm, Hinduizm, Milliyetçilik  
Çalışmanın Türü: **Araştırma**

### ABSTRACT

Since 2000 people's Republic of China has begun to promote the Confucian philosophy and values to provide a peace and stability for the comprehensive development of Modern China. Chinese leaders are making effort to integrate people and state so that they could form social and political harmony among them. Nowadays Confucian principles and philosophy are deeply studied in Chinese universities and institutes. It has been inserted in Chinese school curriculum. Confucian principles are being seen as moral principles for the family and community. Resurrection of Confucianism in the Chinese state and society is regarded as an indigenous ideology alternative to western political thoughts and better substitute of Western-style liberal democracy. Now Chinese intellectuals are trying to apply Confucian ideology and principles into Chinese foreign policy. In this context, the study of contemporary international relation system with special reference to Chinese foreign policy will be very interesting and important for the student of international relation studies because this ancient philosophy is based on tolerance and peaceful co-existence. There is possibility that Chinese foreign policy based on Confucian philosophy would very much against the assertive foreign policy of USA which is dominating the world power. But the fact is that People's Republic of China's policies regarding East Turkistan and Uighur Turk Regions where Muslim population are in majority, contrasts to the discourse of “Return into Confucianism”. China is violating all internationally recognized norms and values in this region despite its claim in Confucian philosophy based foreign policy. Neither China is ready to accept their many rights and demands which are justified as per international law.

Nowadays, there are many unresolved international issues which need to be solved as soon as possible. Every state has some insuperable problems with other state in international spheres. At this juncture it is expected that Confucianism philosophy can help to resolve these problem because there are some good elements in it such as ethics, knowledge and wisdom. Confucius is regarded as an ancient philosopher and thinker who lived centuries ago. In spite of this, his philosophy seems still fresh and thought provoking. We can use Confucian heritage as an instrument to perceive modern world affairs and how to be dealt with it. Therefore norms and values of this philosophy exist in every culture and civilization. Every citizen of this globalized world wants to live with these basic principles of Confucian philosophy and practice in their daily life. Now we are required to examine Confucian norms and values in theory and practice of China's domestic and foreign policy.

People's Republic of China is claiming to adopt the Confucian norms, values and wisdom in their political, social and economic life. Rest of the world is observing the impact of Confucian doctrine from China's foreign policy to economy. World feels that China has rediscovered Confucius philosophy as its indigenous doctrine and trying to apply this doctrine in every sphere of nation's life whether it is social political or economic. So they could integrate everything with own root.

It looks that Confucianism made China more confident to assert itself as a world power. It integrated different social groups. It boosted their moral values and provided the strength to their economy. It is hoped that next Chinese generation will attract toward Confucius and Confucianism due to its indigenous roots. So they could march more confidently as a nation all together. The resurgence of the ancient Chinese culture, civilization, traditions and wisdom is not only related to Confucianism phenomenon but it is also true with other religious traditions such as Buddhism, Hinduism, Judaism, Christianity and Islam.

Modern liberal western thoughts also affected the mind of new generation of China. Therefore, China turned to its ancient cultural and intellectual heritage to assert itself in the modern world. Therefore it is exporting its cultural and civilizational values to the modern world, a lot of people in the world getting impressed by contemporary Confucian China. Internationally recognized academics and intellectuals are discussing about its significance.

The philosophy of Confucianism includes six administration arts. These are the rectification, the rule of law, instruction of people, progress of people, the taking public opinion into account and the doctrine of the mean. These administrative arts are significant to perceive the Confucian state society. Contemporary China is trying to apply these Confucian management principles and doctrines in its state and society, believing that it would be more powerful instrument to inspire the people for the rule of law and their wellbeing. It can help in the economic development and progress of China. Public opinion will be given significance in the state administration so there would be no public grievances.

**Keywords:** China, Chinese Foreign Policy, Confucius, Wisdom, Buddhism, Hinduism, Liberalism, Culture, Civilization, Nationalism

**Type of Study:** Research

*“Amacına hiç ulaşamamış gibi öğrenmeye devam et ve sanki her an kaybedecekmiş gibi öğrendiğine sarıl (Philosophical Library, 1968).”*

## Giriş

Ming ve Qing dönemlerinin kraliyet sarayını, Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) en üst düzey devlet erkini temsil eden Çin Ulusal Halk Kongresi binasını ve Çin Milli Müzesini içinde barındıran ve tam ortasında ise Mao Zedong'un heykeli ve mozolesi bulunan Tiananmen Meydanı'na 2011 yılının Ocak ayında Konfüçyüs'a ait bir heykelinin dikilmesi, ÇHC'nin kurulduğu günden bu yana özellikle devlet felsefesi yönünden uzaklaşılan geleneksel Çin düşüncesine dönüşü, kadim Konfüçyüs geleneğinin yeniden dirilişini ve siyasi değişimi sembol etmektedir (Tuğcu, 2011). Bu durum, bir taraftan komünist ideolojinin nispi olarak zayıflamasına işaret ederken, diğer taraftan da ÇHC açısından daha güvenli ve istikrarlı bir gelecek sunması ümidiyle kadim kültüre ve geleceğe dayanma temayülünün bir göstergesini oluşturmaktadır. Ayrıca bu durum, eski Konfüçyanist gelenekte yaşanan dönüşüm (Reid, 1923: 188-201) ve yeni duruma eklenmeye de referans vermektedir.

Deng Xiaoping döneminden itibaren, özellikle 2000'li yıllardan sonra Konfüçyüs, toplum ve devlet nezdinde oldukça itibar görmeye başladı. 2000'li yıllara kadar kendisine biraz tereddüt ve mesafe ile yaklaşan devlet yöneticileri tarafından bu tarihten sonra Konfüçyüs'e sık sık atıflar yapılmaya, kendisinin hakkında akademik yayınlar yapılmaya ve toplumun gündeminde yoğun bir yer edinmeye başladı (Tuğcu, 2011). Bu durumun oluşmasında ise, bâki kalacak bir Çin medeniyeti ve küresel sistemini inşa etmek için kadim kültüre dayanılması gerektiği düşüncesi<sup>1</sup>; Konfüçyüs'ün şahsi özellikleri ve düşünce sisteminin dayandığı temeller noktasında dünya kamuoyunda çok sevilen ve itibar edilen bir bilge ve düşünür olması ve büyük Çin medeniyetini kurmak için ÇHC'nin dayanabileceği çok önemli bir zemin olması ve toplum ve devlet yapısının karakteristik özellikleri ve kabul edilirliliği bağlamında Konfüçyüs geleneğinin oldukça etkin olması yatmaktadır.

Konfüçyüs geleneğinin Çin'de yeniden canlanması (Yao, 2007: 3–33, 235–242), Konfüçyüs ve Konfüçyanist gelenek hakkında birçok yazılı, görsel ve işitsel çalışmaların başlamasına kaynaklık etmiş, cadde ve sokak isimlerinde “Konfüçyüs” isminin ve geleneğe özgü kimi özel kavramların yoğun olarak kullanılması gibi, Konfüçyüs, halk nezdinde de ağırlığını ve önemini artırmıştır. “Konfüçyüs” ismiyle ve araştırma konusu olarak uluslararası çapta yeni birçok düşünce kuruluşu, enstitü<sup>2</sup> ve sivil toplum örgütü

<sup>1</sup> Kültür'ün dış politika ve uluslararası ilişkilerdeki önemini Çin deneyimi çerçevesinde tartışan yazarlardan birisi de Andrew Scobell'dir. Scobell'e göre “stratejik kültür”, ülkelerin savaş, barış, strateji ve askeri güç gibi vb. konulardaki yaklaşımının anlaşılmasında ve yorumlanmasında bir analiz seviyesi olarak kullanılmaktadır (Scobell, 2005).

<sup>2</sup> Başta Çin olmak üzere kimi ülkelerde faaliyet gösteren Konfüçyüs enstitüleri, Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti ile eş güdümlü çalışan, amacı Konfüçyanist düşünce doğrultusunda, dünyada kadim Çin kültür ve medeniyetinin ve Çincenin tanınırlığını sağlamak olan kurumlardır. Bu kurumlardan kimisi, Çin Konfüçyanist siyaset felsefesi ve dış politikası konusunda işlevler üstlenirken, Konfüçyen toplum ve siyaset felsefesi üzerine çalışmaktadırlar. Hali hazırda kurulmuş bulunan bazı Konfüçyüs Enstitüleri şunlardır: Türkiye'de, <http://www.ci.metu.edu.tr/en/aims>; Confucius Institute (<http://www.english.chinese.cn>; <http://www.chinese.cn/college/en/>); Confucius Institute in Chicago ([www.confuciusinstitutechicago.org](http://www.confuciusinstitutechicago.org)); The Confucius Institute at Michigan State University (<http://www.experiencechinese.com>); The Confucius Institute for Scotland in the University of Edinburgh (<http://www.confuciusinstitute.ac.uk>); The London Confucius Institute (<http://www.londonconfuciusinstitute.org.uk>); The Confucius Institute at the University of Adelaide (<http://www.confucius.adelaide.edu.au>). <http://www.xmu.edu.cn/english>; Ayrıca, Bk. (Stephen J. Hoare-Vance, 2009).

kurulmuş; Konfüçyanizmden etkilenen kimi düşünürler<sup>3</sup>, Konfüçyanist ilkelerin küresel düzeyde de uygulanabilmesine yönelik çalışmalarda bulunmuşlardır.

Bu çalışmanın amacı, Çin siyaset felsefesi ve dış politikasındaki yansıması dikkate alınarak, Konfüçyüs'ün Çin'de tekrardan nasıl keşfedildiğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, başta Taoizm ve Budizm olmak üzere, Çin siyaset düşünce ve felsefesinin ana hatları paylaşılmış; Çin uluslararası ilişkiler teorisinin temel noktaları çizilmeye çalışılmıştır. Konfüçyüs'un şahsiyetinde, Konfüçyanist siyaset teorisini ve dış politika anlayışını irdelemek ise, bu çalışmanın diğer hedefleri arasındadır. Ayrıca güç geçişi teorisi ve Çin siyaset felsefesine hâkim olan barış, çoğulculuk ve milliyetçilik söylemleri, bu çalışmada değinilen noktalardandır.

### 1. Çin Siyaset Düşüncesi ve Dayandığı Temel Kaynaklar

Şubat 2013 itibarıyla, tahmini olarak, 1 milyar 343 milyon nüfusa, 9.596.961 kilometrekare alana (CIA, The World Factbook), ve başta Taoist, Budist, Hristiyan ve Müslüman olmak üzere, çok farklı dinlere mensup bir kitleye sahip olan Çin, son yıllarda dünyanın en büyük ve en önemli ekonomik ve siyasi güçlerinden biri haline gelmeye başlamıştır. ÇHC'nin kendi bölgesinde ve dünyadaki nüfuzu ve gücü, daha çok ekonomik alanda kendisini hissettirmektedir. Önümüzdeki yirmi yıl içinde ÇHC'nin dünyanın en zengin ekonomilerinden birisi olacağı öngörülmektedir (Ateş, 2009). Çin'in bu başarısının altında ise (Sandıklı, 2008), istikrarlı hükümetler, tasarruf ve yatırım oranlarında yaşanan artış, devlet destekli dinamik ekonomi ve siyasi politikalar, sabırlı ve stratejik planlama ve kararlı makroekonomik planlamalar ve siyasetler yatmaktadır. Aile bağlarına dayalı disiplinli iş ahlakı ve çalışma prensipleri ise, kadim Çin geleneği ve Konfüçyanist öğretilerinden ayrı düşünülmemektedir.

Günümüzde “*Konfüçyen Kapitalizm*” (Yao, 2007) olarak da adlandırılan çalışma prensibi ve iş ahlakı, makro düzeyde, başta Çin olmak üzere, doğu toplumlarının mali ve iktisadi başarılarını artırırken, mikro düzeyde de bireylere “*disiplin*”, “*kolektivizm*” ve “*sosyal hümanizm*” gibi Konfüçyanist değerlerin ışığında bireylere atak bir teşebbüs ruhu kazandırmaktadır. Daha verimli, daha kârlı ve Batılı türe nazaran rekabetçi şiddete dayanmayan Konfüçyanist çalışma ve iş ahlakı, “kendini bir gayeye adanmış, gayretli, sorumlu ve eğitilmiş bireyler ve yüksek bir sorumluluk anlayışı, kurumsal kimlik ve çeşitli kurumlara bağlılık” (Yao, 2007: 6-10) gibi Konfüçyanist ilkelerle doğrudan uyumaktadır.

Üç bin yıllık devlet geleneğine sahip köklü bir uygarlık olan Çin, Konfüçyüs geleneğinin insanlara yüklediği eğitim ve liyakati teşvik eden ahlak öğretisine ve otoriteye saygıyı öğütleyen derin bir kültür ve siyaset geleneğine sahiptir. Bugünkü devlet aklı siyasi kültürü, iç ve dış politikasının özü ise, “harmony” (*uyum*) ve “development” (*gelişme*) üzerine inşa olmaktadır (Akgün, 2010). Antik Çin felsefesinin çağdaş bilimle harmanlanmasının ürettiği sonuç ise, günümüzde Çin'in dünyanın süper güçlerinin arasına girmiş olmasıdır.

Çin siyaset düşüncesi, kadim bir gelenek üzerine inşa edilen, birçok siyaset düşüncesi ve felsefe okulunun oluşturduğu birkaç binyıllık bir yapıda bulunmaktadır. Öncülüğünü Konfüçyanizmin (“*Neo*” ve “*New*” versiyonlarıyla) yaptığı Çin siyaset düşüncesi, Taoizm ve Budizm başta olmak üzere, *Legalizm*, *Mobizm*, *Mantıkçılık* (Logicianism) ve Komünizm gibi birçok teori ve okuldan müteşekkil bulunmaktadır. Bu teori ve/ya ekoller, genel özellikleri itibarıyla siyaset, ahlak, toplum, eşitlik, insanlık, evrensellik, bağlılık, dindarlık ve dinsellik, dini ayınlar, güç, akıl, hukukun üstünlüğü, adil yargılanma, adalet, özgürlük, metot, devlet aklı, taktik... gibi birçok temayı içinde ihtiva etmektedir. Bu ekollerin oluşturduğu siyaset düşüncelerinin birçoğu güncel siyaset pratiklerinde pek yer almasa da, Çin ve Çin etkisinde bulunan halkların kültürel ve toplumsal yaşamında önemli yere sahiptir. Konfüçyanist siyaset teorisi ilerleyen bölümlerde de ayrıntılı olarak ele alınacağından, burada belli başlı Çin siyaset düşüncesini temsil eden teorilere ve/ya ekollere yer verilecektir.

<sup>3</sup> Bunlardan birisi, Paul Kearns'tır. Paul Kearns, “3 Confucian Concepts: How Can They Be Applied in a Globalizing Corporate World?”.

*Taoizm<sup>4</sup>*

Taoizm, MÖ yedinci asır da ortaya çıkmaya başlayan Lao-tzu tarafından temelleri atılan toplumsal, dini ve felsefi bir ekol, sistem, düşünce ve hayat görüşüdür. Daha çok geleneği ve felsefeyi metafizik temel üzerine bina eden Taoist gelenek, asırlarca hayatın her alanında varlığını hissettirmiştir. Ve halen Çin toplum ve kültür hayatında önemli bir konumda bulunmaktadır. Taoist gelenek, toplum ve birey yaşamını yönlendirmekle beraber, aynı zamanda siyasete ve devlet ve iktidar konularına da yer vermiş; bugünkü Çin siyaset geleneğinin oluşmasında önemli bir işlev görmüştür. Temel vurgusu ahlaka olmakla beraber, günlük yaşam için de önemli ipuçları sunmuştur. Yaşamın sosyal, siyasal ve felsefi boyutlarında Konfüçyanizm ile uyumlu olarak düşünebilecek Taoizm, Konfüçyanizmin sosyal ilişkiler ve toplum üzerine odaklanmasına karşılık daha çok bireysel ve mistik karakterde bulunmaktadır. Büyük oranda doğadan etkilenmiş ve esinlenmiştir. Günlük hayatta olduğu gibi, siyasette de *'iyilere karşı iyilik'* ve *'kötülüklerle karşı iyilik yapmak'*, *'her şeyin iyi olmasını sağlamak'* anlayışları, temel çıkış noktaları ve düsturlarıdır. Taoizm'e göre, kişi ve toplum, mütevazı bir hayat yaşayarak mutluluğa ulaşabilir; bu kişiyi nefis ve gururdan uzaklaştırır. Älem, *"Ying"* ve *"Yang"*dan oluşmuştur. Zıtların uyumuyla, etkenlik ve edilgenlikle kaimdir. Toplumun düzenlenmesinde, siyasetin belirlenmesinde ve politikaların oluşturulmasında gösteriştenden uzak durulmalı, merhamet temel amaç edinilmeli ve ilahi yol ile mutlak yol sağlanmalıdır. Taoist düşünce, siyasi ve sosyal yaşamda çoğulculuk, siyasi eşitlik ve özgürlüğe önem verirken, anarşizm vurgusuyla siyasi otoriteye şüphe ile bakmakta ve siyasi iktidarın görevinin –Konfüçyanist mantıkla düşünüldüğünde– *uyumu* sağlamak olduğunu savlamaktadır. Taoist ilkelerin hükümet ve devlet hayatını belirlemesi yönündeki vurgularına paralel olarak Taoizm'in siyaset teorisinin özü, hükümetten uzak kalmanın meşrulaştırmasıdır.

*Budizm<sup>5</sup>*

Yaklaşık 2500 yıl önce *Buddha Shakyamuni* tarafından temelleri atılan ve müntesipleri yönünden günümüzde sayıları milyonları bulan Budizm, kişisel ruhi gelişim üzerine odaklanan ruhsal bir gelenek ve yaşamın doğasına ilişkin derin bir anlayış kurma çabasıdır. Temelde sevgi, iyilikte bulunma, bilgelik gibi ahlaki değerlere vurgu yapan Budizm, acının aklın karmaşık ve negatif durumlarından kaynaklandığına vurgu yapar. Başta kurucusu Buda'nın olmak üzere, Budizm'in felsefesi hem sosyal yaşam hem de siyaset için önemli çıktılar sunmaktadır. Sosyal hayatta olduğu gibi siyasette de *"iyi yaşam"* öğretisini vaaz eden Budizm, sosyal ve siyasal yaşamda bütün insanların eşit olduğunu kabul eder ve açıkça sosyal ve siyasal yaşamda sınıflaşma ve tabakalaşmaya karşı çıkarak, kast sistemini reddeder. Sosyal yaşamda kadınlara öğrenci ve öğretmen olmaları için teşvikte bulunurken, siyaset felsefesi bakımından önemli olan bir nokta olarak, hükümetin sorumlu davranması, halkına ahlaki öğretmesi ve teşvik etmesi, halkı için fırsatlar ihdas ederek fakirliği elimine etmesi yolunda vurguda bulunur. Budizm'in savaşa açıkça karşı bir duruşu vardır ve şiddetin kesinlikle güvenliği oluşturamayacağını ifade eder. Bu haliyle, Budist inançları, şiddet kullanımını meşrulaştıran bir araç olma durumundan uzaklaştırır. Bu inancı göre devletin veya hükümetin temeli, ahlak üzerine inşa edilmeli ve mutlak surette vatandaşların iyiliğine yönelik olmalıdır. Refah içinde bir toplum kurmak, sosyal ve ekonomik refahın sağlanarak kalkınmanın gerçekleşmesi, ahlaki yozlaşmanın önlenmesi ve eşitliğin her alanda tesis edilmesi gibi değerler, Budizm'in siyaset felsefesinin temellerini oluşturmaktadır.

<sup>4</sup> Konuyla ilgili olarak bk. Cooper, 2003; Ahmet Polatlı, "Taoizm", 27.09.2009, <http://www.makaleler.com/bilim/makaleleri/taoizm.htm>; "Taoism", Stanford Encyclopedia of Philosophy, 19.02.2003, <http://www.iep.utm.edu/daoism>; "Lao Tzu: Father of Taoism", <http://www.chebucto.ns.ca/Philosophy/Taichi/lao.html>.

<sup>5</sup> Budizm ile ilgili kaynaklar için bk. Ven Dr Beligalle Dhammajoti, "Socio-Political Aspect of Buddhism: Buddhist Doctrine for All", 28.05.2010, <http://mingkok.buddhistdoor.com/en/news/d/10308>; "Buddhism at a Glance", 17.11.2009, <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/buddhism/ata glance/glance.shtml>; "Buddhism", <http://www.aboutbuddhism.org>; "Buddhist Philosophy: The Origin and Teachings of Buddhism", [http://www.age-of-the-sage.org/buddhism/buddhist\\_philosophy.html](http://www.age-of-the-sage.org/buddhism/buddhist_philosophy.html).

### *Maoizm-Komünizm<sup>6</sup>*

Qing Haneda'nının yıkılışı ile Çin büyük karışıklıklar yaşamaya başladığı ve herhangi bir amaç ve ideal uğrunda olmayan amaçsız bir mücadelenin cereyan ettiği 1916–1927 dönemi, Çin tarihinin en karanlık döneminden birine işaret etmektedir. Bu dönemde, özellikle fakir ve yoksul kesim arasında Komünist düşünce büyük bir yelpazede yayılmaya başlamış; Mao Zedong döneminde ise en zirve dönemi olmuştur. Düşünce yapısı Marksist fikir ve ideallerden oluşan Zedong, 1949 yılında Çin'de Komünist bir devrim gerçekleştirdi. Bir halk hareketi olarak gelişen Komünizm, proletaryanın özgürleşmesi ve emeğin karşılığının alınması gibi temel söylemlerinin yanında, Çin'de süregiden anarşiye son verdi. Devrim ile birlikte, başta ekonomi alanında olmak üzere, teknoloji, bilim ve sanat gibi birçok alanda yenilikler yapıldı ve 1977'de Mao'nun ölümüne kadar siyasette ve ekonomide daha çok içe kapanık bir siyaset izlendi. Komünizmin siyaset felsefesi, toplumdaki ekonomik eşitsizliğin giderilmesi, devletin fakir ve yoksullara yönelik sosyal ve ekonomik politikalar üretmesi, ortak mülkiyet ve üretim ilkelerinin temel kabul edilmesi temellerine dayanmaktadır. Komünist devrim, yeni bir demokrasi anlayışını benimsemekle beraber, kültürel bir devrimin gerçekleştirilmesini ve bir halk ordusunun kurulmasını benimsemektedir. Bu, yeni bir toplum inşasına da sebep olacaktır. Bu görüşe göre iktidar, emekçi kitlelerin seferber edilmesi içindir. Bugün devlet politikalarının Marksizm'den etkilenen Komünist/Maoist anlayışa göre düzenlendiği ve milliyetçilikle beslendiği Çin'de Komünist Parti, günümüzde devlet ve iktidar sisteminin merkezi konumunda bulunmaktadır. Komünist Parti, Shanghai'da 1921 yılında Hu Jintao tarafından kurulmuştur. Rehber ideolojisi, Marksist ve Leninist çizgide Mao Zedong'a (Maoizm) dayanmaktadır. Komünist Parti politikaları günümüzde başta siyaset ve ekonomi olmak üzere birçok alanda devlet, iktidar ve toplum hayatını şekillendirmektedir.

### *Liberaller ve Yeni Sol*

Çin çağdaş siyaset felsefelerinden Liberal ve Yeni Sol düşüncesi (Liu Xin, ty.), günümüzde Çin siyasetine etki eden düşüncelere rehberlik etmektedir. Batı kontekstinden etkilenen Liberaller, liberal adalet kavramının evrensel olduğunu ve bir kültüre ya da tarihe özgü bulunmadığını savunurken, liberal adaletin politik ilkelerin temeli olarak kabul edilmesi gerekliliğini vurgularlar. Çinli liberaller, Çin siyaset geleneğini ağırlıklı liberal geleneğe karşıt bir yolda evrildiğine inanırlarken, liberal kriterlere göre bu geleneğe eleştiride bulunurlar ve Çin siyaset geleneğinin liberal prensiplere uyumlu olduğu konusundaki görüşlere karşı çıkarlar. Buna karşılık Yeni Sol teorisyenler ise, liberal görüşü, kurumların fetişizmine yol açmakla eleştirirler ve tarihsel olarak naif bulunarak, her siyasi idealin ve düşüncenin kültürel temellere sahip olması ve referans vermesinin gerektiği gibi her kurumun da kültürel kökeninin ve boyutunun olmasını vurgularlar. Yeni Sol, liberalizmin evrensel ilkelerine rakip olabilecek evrensel prensipler sunduğunu iddia ederken, liberal ilkelerin evrenselliğini reddeder ve liberalizmin küreselleşmeyi kutsamasına karşılık, küreselleşmeyi 'adaletsiz' ve 'tehlikeli' görürler.

Aşağıda temel hatları çizilecek olan Konfüçyanist kuram ile burada yer verilen Çin siyaset düşüncesinin temel kaynakları arasındaki ilişkide, bu kaynakların birbirini etkilediği ve birbirlerinden de etkilendiği ifade edilebilmekle beraber, her birinin şahsına münhasır özelliklerinin olduğu ve bazı noktalarda birbirlerinden ayrıldıkları; buna rağmen, geleneksel Çin siyaset ve düşünce geleneğini ortaklaşa ihdas ettikleri belirtilebilir.

## **2. Çin Uluslararası İlişkiler Teorisi**

Çin'de Uluslararası İlişkiler disiplini üzerine yapılan teori çalışmalarına bakıldığında, bu konudaki uğraşların yeni olduğu ve Batılı Uluslararası İlişkiler çalışmalarıyla kıyaslandığında çok başarılı bulunmadığı söylenebilir. Çin'in ekonomik, siyasi ve askeri yönden gücünü gittikçe artırması<sup>7</sup>, Çin'in istikrarlı bir Uluslararası İlişkiler teorisine olan ihtiyacını daha da artırmıştır. Çin'de teori kurma çabaları sosyalist

<sup>6</sup> Konuyla ilgili bazı çalışmalar için Bk. (Kelliher, 1994) Ayrıca; "Communism in China", <http://www.gowearthly.com/gowearthly/wcms/en/home/articles/travel/culture/Communism-In-china-WBBDG6ZFB4.html>; "What led to the rise of Communism in China?", <http://www.allaboutphilosophy.org/rise-of-communism-in-china-faq.htm>; "Maoism", <http://en.wikipedia.org/wiki/Maoism>; "The Communist Party of China (CPC, CCP)", <http://www.chinatoday.com/org/cpc>. <http://www.china.org.cn/english/features/45954.htm>.

<sup>7</sup> Çin'in yükselişi ve Uluslararası İlişkiler teorisi hakkında, Bk. (Hsiung, 2008).

devrime ve yapıya hizmet etmek zorunda olduğundan, herhangi bir Uluslararası İlişkiler teorisi çalışması da kaçınılmaz olarak bundan nasibini alacaktır. Çin'in bir Uluslararası İlişkiler teorisinin olup olmadığı tartışılmakla beraber, herhangi bir Çin Uluslararası İlişkiler teorisi, kadim Çin kültürü, tarihi ve geleneğinden de bağımsız olmayacaktır. Bununla birlikte çağdaş Uluslararası İlişkiler teorilerinin izleri eski Çin felsefesinde bulunabilmesine rağmen, sistematik olarak da çok gelişmiş durumda değildir (Geeraerts, 2005).

1980'lere kadar Çin'de bir Uluslararası İlişkiler teorisinden bahsedilememektedir. O zamana kadar uluslararası politika teorisi olarak adlandırılan çalışmalar çoğunlukla Marx, Engels, Lenin, Stalin and Mao Zedong'un görüşlerinin yorumu mahiyetinde; teoriler, çoğunlukla Marksist ve sosyalist temeldedir (Xinning, 2001). Modern anlamda Çin'de Uluslararası İlişkiler çalışmaları (Yaqing, 2009), 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başları ile oluşmaya başlamıştır. Bunun altındaki etmenlerden birisi olarak, 1980'lerle birlikte Çin'in reform çabalarına hız vermesi ve uluslararası toplumla bütünleşmesini hızlandırması yatmaktadır.

Çin'de Uluslararası İlişkiler disiplininin oluşum süreci yeni ve kısa olmasına rağmen, bir akademik disiplin olarak Uluslararası İlişkiler, teorik ve ampirik alanda büyük mesafe kat etmiştir. 1949–1978 arasında sadece üç üniversitenin uluslararası ilişkiler bölümü ve üç profesyonel uluslararası ilişkiler enstitüsü varken, 1979'dan sonra bu alandaki kurum ve kuruluşlar mantar gibi türemiştir<sup>8</sup>. 2007'ye gelindiğinde 45 lisans ve yüksek lisans programı ve 29 doktora programı varken, birçok Batı Uluslararası İlişkiler klasiği Çinceye kazandırılmıştır (Yaqing, 2007: 315–32).

Çin Uluslararası İlişkiler teorisi çalışmalarında ön plana çıkan bir diğer unsur ise, günümüzde Uluslararası İlişkiler teorileri üzerine çalışan birçok araştırmacının, uluslararası ilişkilerde savaş, evrensellik ve güç dengesi gibi kadim Çin sistemine atıfta bulunmasıdır. Çünkü kadim Çin sistemi, uluslararası rekabet süreçlerini tecrübe etmiş, modern Avrupa sistemine benzer şekilde, savaşın hükümlerini, feodalizmin çözülüşünü, uluslararası anarşinin oluşumunu, teritoryal egemenliğin ihdasını ve güç dengesi politikası deneyimini yaşamıştır (Hui, 2004). Bu bağlamda modern Avrupa sistemi ve Çin geleneği, Uluslararası İlişkiler teorilerinin atıfta bulunduğu unsurların birçoğunu paylaştığı söylenebilir. Bu durum ise, mevcut bir Çin Uluslararası İlişkiler teorisinin olmadığı yönündeki tartışmaların gölgesinde, bir Uluslararası İlişkiler düşüncesinin kadim Çin geleneğinde de saklı bulunduğu anlamına gelebilmektedir. Burada altının çizilmesi gerekli unsur, Çin'in kendine has bir uluslararası ilişkiler kuramının var olmasına rağmen, modern uluslararası ilişkiler sistemi ile eklemlenme ve uyum arayışı içinde bulunmasıdır. Ayrıca, uluslararası ilişkiler kuramına Çin, kendine özgü bir tarz ve yaklaşım gerçekleştirmektedir.

#### *Güç Geçiş Teorisi (Power Transition Theory) ve Çin*

Çinli kimi Uluslararası İlişkiler teorisyenleri (Yaqing, 2011), Çin'in bir Uluslararası İlişkiler teorisinin olmadığını ifade ederler. Bunun sebebi olarak da, geleneksel Çin dünya görüşünde uluslararasılık bilinçsizliğinin (*the unconsciousness of internationalness*) mevcut olması, Çinli Uluslararası İlişkiler uzmanları ve teorisyenleri arasında Batılı Uluslararası İlişkiler söyleminin hâkim olması ve Çin Uluslararası İlişkiler araştırmalarında tutarlı bir teorik temel eksikliğinin bulunmasını görürler ve köklü ve uzun entelektüel geleneğine ve tarihteki aldığı evrensel ve uluslararası role rağmen niçin bir Çin Uluslararası İlişkiler teorisinin oluşturulmadığını sorgularlar. Çin'in Uluslararası İlişkiler teorisi konusunda yaşadığı sıkıntı, kaçınılmaz olarak yeni teori arayışlarını da beraberinde getirmektedir. Bu, tarihi, kültürel ve siyasal kökenlere dayanarak bir 'yeniden inşa' sürecine işaret ederken, her boyutta tarihle bağlantı kurulmaya çalışıldığını da gösterir. Çin'de uluslararası ilişkiler, dış politika ve siyaset felsefesi gibi alanlarda kadim Çin geleneğine dayanma temayülü, bu arayışın bir tezahürüdür. Çalışma'nın başında ifade edildiği gibi, Tiananmen Meydanı'na 2011 yılının Ocak ayında Konfüçyüs'ün bir heykelinin dikilmesi meselesi, bu arayışı yansıtmaları bakımından oldukça manidardır. Meydandaki Konfüçyüs heykeli, Çin'in şu anda yaşamakta olduğu geçişe (*transition*) işaret ederken, siyasaların belirlenirken kadim tarih, kültür ve geleneklere referans ile gerçekleştiğini de göstermektedir. Çin, şu anda bu içerikte bir geçiş yaşamaktadır. Bir taraftan, *yeni* bir teori kurma çabası içinde olurken, dış siyasetinde 'yeniden inşa' süreci yaşamaktadır.

<sup>8</sup> "The National Association of History of International Relations", ilk kurulan uluslararası ilişkiler enstitüsüdür. Sonraları ismi, "China National Association for International Studies (CNAIS)" olarak değişecektir.

Bu noktada, Çin'in yaşadığı bu “geçiş” ve “yeniden inşa” sürecini açıklaması bakımından “*Güç Geçiş Teorisi*” açıklayıcı bir argüman olacak mahiyette bulunmaktadır.

Güç Geçiş Teorisi (*Power Transition Theory*), neo-realist teoriye rakip olarak ortaya çıkmış, Organski ve Kugler (Organski, 2011) tarafından formüle edilmiş; günümüzde daha çok ABD’de etkinliğini sürdüren, Waltz’ın sunduğu güç dengesinin getireceği istikrarı reddeden, istikrarı, büyük güçlerin sistem içindeki konumlarından memnurlukları ile ilişkilendiren (Şatana ve Özpek, 2010: 82-83) bir kuramdır. Bu kurama göre (Bussmann, 2007: 90-91), ulusların (iç) büyüklüğü uluslararası siyaseti etkiler; dünya politikası anarşiden daha çok hiyerarşi tarafından belirlenir; uluslararası statükonun gücü ve değerlendirmeleri devletlerarası savaşın önemli belirleyicisidir. Sanayileşme ve devletin artan etkisi bir ulusun gücünü artırırken, onun uluslararası sistemdeki davranışını da değiştirmektedir. Güçlü devletler üzerine odaklanan Güç Geçiş Teorisi, Güç Dengesi teorisi gibi sistemik Uluslararası İlişkiler teorilerine benzemektedir. Güç mülhazaları Güç Geçiş Teorisi’nde önemli bir rol oynarken bu Teori, her ülkenin doyum noktasının ve memnuniyetinin, uluslararası sistemde yaptıkları işlerle ve statüko ile olan konumlarıyla düşünülmektedir (Lemke, 1997: 23-24). Güç Geçiş teorisyenleri, ABD hegemonyasına karşı yükselişte olan Rusya, Hindistan ve Çin gibi ülkeler üzerine odaklanmaktadır (Şatana ve Özpek, 2010: 83-84).

Bu bağlamda küresel krizin ABD’yi zayıflattığı ifade edilirken, Çin gibi ülkelerde yaşanan küresel ekonomik ve politik atılımın, 1970’lerden beri düşüş yaşadığı düşünülen, 11 Eylül sonrası izlediği politikaların da etkisiyle küresel düzeydeki liderlik konumunda şüphelerin oluşmasına sebep olan ABD’nin sistemdeki başat aktör olmak konumunu zayıflattığı vurgulanmaktadır. Bu durum, Çin örneğinde olduğu gibi, yükselmekte olan ülkelerin askeri harcamalarının artmasına yol açarken, diğer taraftan bu ülkeleri (Çin, Rusya, Hindistan gibi) (sistemin başat gücü) ABD karşısında yeni ittifak ilişkileri aramaya ve uluslararası ilişkilerde ve (BM gibi) uluslararası örgütlerde daha aktif politika uygulamaya itmektedir. Bu ülkeler, uluslararası ilişkiler sisteminde etkin bir rol ararlarken hem içsel ekonomik ve sosyal kalkınmalarına ağırlık vermekte hem de kendi halkının desteğini daha fazla artırmak için –Çin ve Konfüçyanizm örneğinde ifade edildiği gibi– kadim kültürel kodlara ve geleneklere daha çok referans vermektedirler. Sözgelimi Rusya, toprakları üzerinde yaşayan Müslüman nüfusun sempatisini kazanacak girişimlerini artırırken, Hristiyan dünyası arasında bir köprü kurmak istemektedir. Benzer şekilde Çin, başta Konfüçyanist geleneğe daha çok atıf yaparken, ekonomik kalkınma, dış politika, iç siyaset ve uluslararası politika gibi alanlarda geleneğin rolünü daha çok artırmaktadır. Bunu yaparken kadim tarihi şahsiyetleri gündeminde ‘yeniden diriltmekte’, tarih kitaplarını tekrar gözden geçirmekte, komşularla sorunları azaltmak/çözmek, uluslararası örgütlerde daha aktif rol almak gibi politika ve uygulamalara başvurmaktadır.

Çin’in sınırlı ekonomik liberalleşme girişimleri, onu “doyuma ulaşmış devletler koalisyonu” arasına sokmasa da, Çin’de halihazırda şahit olunan büyüme oranları çok ilgi çekicidir ve ABD ve Çin arasındaki (Chan, 2007) mesafenin gelecek birkaç on yıl içinde yaşanacak bir *geçiş*le mümkün olacağı düşünülmektedir (Lemke, 1997: 31-32). Bu durumda Çin’in statüko mülhazalarında değişimin yaşanması ve uluslararası alanda yeni çatışmaların ve savaşların ortaya çıkması, bununla birlikte ekonomik ve ticari rekabetin daha da kızgınlaşması ve çıkar çatışmalarının artması, ihtimal dahilindedir.

### 3. Çin Siyaset Felsefesi ve Dış Politikası: Barış, Çoğulculuk, Milliyetçilik

Resmi söylemi itibarıyla Çin, uluslararası ilişkilerdeki diğer aktörlerde olduğu gibi, dış politikasında<sup>9</sup> Çin halkının çıkarları doğrultusunda bağımsızlık prensibini temel kabul etmektedir. Hegemonyaya karşı ve dünya barışını koruma taraftarı; adil ve rasyonel yeni bir uluslararası siyasi ve ekonomik düzen kurma arayışındadır. Egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı esasları doğrultusunda bütün ülkelerle dostane ilişkiler kurmak ve geliştirmek, dış politikasının ve siyaset felsefesinin temel hedeflerini oluşturmaktadır. Tüm boyutlarda dışarıya açık bir politika izlemeye çalışan Çin, çok taraflı diplomatik eylemde bulunma,

<sup>9</sup> 1949’dan bu yana Çin dış politikasının ana hatları için Bk. (Dreyer, 2007). Ayrıca, resmi Çin dış politikasını yansıtmaları itibarıyla Çin Dışişleri Bakanlığı Kaynakları: “Main Characteristics of China's Foreign Policy”, <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm>; “Liu Huaqiu on China's Foreign Policy”, <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35078.htm>; “China's Diplomacy Aims at Safeguarding National Interests, Promoting World Peace”, <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35079.htm>.

dünya barışını sürdürme, ortak kalkınmayı teşvik, insan haklarına saygı ve silahsızlanma gibi konulara dış politikasında yer vermektedir.<sup>10</sup>

Çin'in dış politikasında esas aldığı ilkelerden birisi de “Barış içinde bir arada yaşamak” prensibidir. Bunun için ise, eşitlik, karşılıklı fayda, ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, mütekabiliyet esası üzerine inşa edilen saldırmazlık, başka devletlerin iç işlerine karışmama, anlaşmazlıkların müzakereler yoluyla çözüme ulaştırılması ve diğer devletlerle iyi ilişkiler kurmak barış içinde yaşamının ön koşullarıdır. Ayrıca dış politikada güvenlik unsuruna verdiği önem ve yumuşak gücü artırma çabası da bu bağlamda düşünülmektedir. Bu kapsamda Çin dış politika söylemlerinden “Barışçıl Yükseliş” politikası, bunun en somut uygulamalarından birisidir (Akçadağ, 2010).

Barışçıl Yükseliş (*Peaceful Rise–Heping Jueqi*); ilk olarak Hu Jintao tarafından 2003 yılında kullanılmış ve Zheng Bijian tarafından geliştirilmiştir. Zheng’e göre *Barışçıl Yükseliş*, sosyalist bir pazar ekonomisine geçişte siyasi ve ekonomik reformları sürdürmek, Çin’in barışçıl yükselişi için kültürel desteği sağlamak ve yükselişi desteklemek için iç ve dış farklı sektörlerin çıkarlarını dengelemek üzerine kuruludur (Cheung, 2008) ve “daha çok iş, ticaret anlaşmaları, Konfüçyanizm, yumuşak güç ve Doğu Asya eğitim işbirliği” demektir.

*Barışçıl Yükseliş* politikası, ekonomik küreselleşme<sup>11</sup> ile uyumlu olarak ve dünyanın diğer ülkeleriyle ilişkileri geliştirerek ÇHC’nin Çin halkını fakirlikten çıkarma projesidir. Bunun ise dünya barışı üzerine konuşulacak bir kalkınmayla mümkün olacağı düşünülmektedir (Bijan, 2005). Wen Jiabao’ya göre *Barışçıl Yükseliş* tezi, bazı temel dinamiklere dayanmaktadır. Buna göre, Çin’in kalkınması dünya barışına hizmet etmeli, kalkınma barışçıl araçlarla sağlanmalı, gelişme Çin’in kendi öz kaynakları ve pazarı üzerine olmalı, ekonomik refahın sağlanması için uzun süreli sıkı çalışma sağlanmalı ve son tahlilde Çin’in kalkınması, Çin’in dünyada bir hegemonya kurmasına yol açmamalı ve hiçbir ülkeyi tehlikeye sokmamalıdır (Xia, 2011; Blumenthal, 2010). “*Barışçıl Yükseliş*” (Uygur, 2009) siyasetinden aldığı güçle Çin, dış politikada Latin Amerika, Afrika ve Asya gibi uzak bölgelere açılım sağlama çabası içinde olmaktadır. Bu yükseliş, kamuoylarında ve uluslararası arenada tehdit olarak algılanmakla birlikte, dünya için fırsat sunabileceği de düşünülmektedir. Bununla birlikte, son zamanlarda Çin ile Japonya arasında gerilen ilişkiler ve birbirlerine karşı izlemiş oldukları dış politika, Çin açısından söylem ve pratik arasındaki boşluğu sorgulamak bakımından önemlidir.

Çin dış politikasında ön plana çıkan unsurlardan bir diğeri de milliyetçiliktir. Milliyetçilik (Zhimin, 2005), Çin siyasi tarihinin son yüzyılından fazla bir zaman etkisini göstermiş, dış politikanın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu anlamda milliyetçilik, Çin dış politikasını oluşturan sâiklerin ana anahtarı konumundadır. XX. yüzyılın başında geleneksel kültürcülükten (*Traditional Culturalism*) milliyetçiliğe geçişi yaşayan Çin’de 1911–1949 yılları arasında Cumhuriyetin kurucu babası olan Sun Yatsen döneminde milliyetçilik, radikal etno–milliyetçilik özelliğinde olmuştur. 1949–1971 yılları Çin milliyetçiliği için sosyalist uluslararasılık felsefesinin gölgesinde seyrederken, 1972–1977 döneminde sosyalist uluslararasılığın da ötesine taşınmıştır. 1980’lerde pozitif milliyetçiliğe rastlanırken, 1990’larda popüler ve pragmatik milliyetçilik (Li, 2007) yükselişe geçmeye başlamış; çıkar temelli, reaktif ve esnek bir milliyetçilik anlayışı hakim olmuştur. Bu milliyetçilik anlayışı, barış içinde bir arada yaşamayı ve barışçıl kalkınmayı sağlayacak tüm dış politika stratejilerine Çin’in uyumunu kolaylaştırırken, Batı ülkeleriyle ekonomik ve siyasi bütünleşmeyi ve işbirliklerini de beraberinde getirmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında Çin’in dış politikası ve güvenlik konsepti karşılıklı güven, karşılıklı eşitlik ve işbirliği zemininde daha pragmatik bir politika olduğu görülmektedir. Bu yeni konsept (Dumbaugh, 2008), Çin’in ekonomik kalkınması ve askeri büyüklüğünün komşularına ve dünyaya bir tehdit oluşturmaması üzerine temellenmiştir. Çin’in kendi kalkınmasını etkileyecek uluslararası istikrarsızlıkları engelleme, kendi zenginliğini ve nüfuzunu başkalarına bir tehdit unsuru olarak genişletme ve Çin’in çıkarlarına hizmet eden bir vaziyette diğer ülkelerle denge ve uyum sağlama arayışını yansıtan bu konsept, bazı temel dış politika amaçları üzerine inşa edilmektedir. Bu amaçlarsa temelde sürdürülebilir ekonomik büyümeyi artırma,

<sup>10</sup> Çin Resmi dış politika amaçları için, bk. MFA of PRC, “China’s Position on Establishing a New International Political and Economic Order”, 18.08.2003, <http://www.mfa.gov.cn/eng/wjdt/wjzc/t24883.htm>; “China’s Independent Foreign Policy of Peace”, 18.08.2003, <http://www.mfa.gov.cn/eng/wjdt/wjzc/t24881.htm>.

<sup>11</sup> Günümüzde Çin’de yaşanan küreselleşme ve milliyetçilik olguları için, Bk. (Hughes, 2007).

Tayvan'ın uluslararası alandaki konumunu bastırma, bölgesel ve uluslararası istikrarı sürdürme, uluslararası prestiji ve ABD ile rekabeti ve yarışı daha ileri bir noktaya taşımaktır.

Çin'in son yıllarda dış politikadaki söylemi, kadim Çin geleneği ve Konfüçyanist felsefe ile uyumlu, kültürel ve geleneksel öğelerin yoğunlukla işlendiği ve kullanıldığı bir içerik kazanmaya başlamıştır. Takip eden bölümlerde de ele alınacağı üzere, 2000'li yıllardan bu yana Çin geleneğinde çok önemli bir yere sahip Konfüçyanist değerler, Çin'in uluslararası ilişkiler ve dış politika mantığından “yeniden” hâkim konuma yükselmeye başlamış; bu durum ise doğal olarak Çin'in dünya üstündeki ekonomik ve siyasi etkinliğini artırmıştır. Çalışmanın başında zikredilen Konfüçyanist kapitalist anlayış, Çin'i ekonomik yönden daha güçlü kılarken, kadim geleneğe dayalı dış politika söylemi, Çin'in küresel çizgisine farklı bir boyut katmıştır.

#### 4. Çin Siyaset Düşüncesinde ve Çin Dış Politikasında Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi

Çok eski bir kralın soyundan gelen Konfüçyüs, bugünkü Shandong yarımadasının Sarı Nehir bölgesinde MÖ 551'de dünyaya geldi. Olağanüstü zeki birisi olan Konfüçyüs, çok küçük yaşlardan beri olgunluğu, bilgeliği ve dürüstlüğü ile etrafındakilerin dikkatlerini, ilgilerini ve saygılarını çekti ve zaman içinde üstün yeteneklere ulaşarak, sayıları gün gelince binleri bulacak öğrenciler yetiştirdi. Konfüçyüs'ün “bilgelik” ünü zamanla tüm ülkeye yayıldı ve felsefesi, tüm Çin'i ve komşu devletleri etkisi altına aldı (Anıl ve Özbek, 2007: 79–85). Hoşsohbet, neşeli, onuruna düşkün, saygılı, mütevazı ve kendine güveni tam bir bilge olan Konfüçyüs, MÖ 479'da hayata veda etti. Mezarı, günümüzde Çin sınırları içinde, Ch'ufu'da yer almaktadır (Lun-Yuy, 1998: 11-13).

Konfüçyüs, yaşadığı dönem itibarıyla siyasi ve iktisadi yönden oldukça bunalımlı bir dönemin insanıydı. O dönemde, yöneten ve yönetilenler arasında fikri ve siyasi çatışmalar yüksek bir seviyede bulunurken ve toplum sosyal bir kaos içinde yaşarken, yönetim derin krizler geçirmekteydi. İşte Konfüçyüs, böyle bir dönemde –büyük düşünce akımlarının birbirleriyle çatışmalar yaşadığı bir zamanda<sup>12</sup>– devlet ve toplum hayatında barış ve refahın sağlanabilmesi ve insanlar arasında adaletin tesisi için büyük çabalar sarf etti. “Mutlu insanlar”, “barış dolu bir ülke ve devlet” onun yegâne amacını ve hedefini göstermekteydi.

Onun düşünce dünyasını anlamak, kaçınılmaz olarak onun fikir yapısını oluşturan ilkeleri (Okay, 2004: 37-52) anlamakla mümkündür. Konfüçyüs'e göre insan, *Chün Tzu* (üstün, erdemli, ideal, örnek) insan olmalıdır. *Tao Te'ye* (erdem, ahlak) ve *Jen'e* (insan sevgisi) sahip olmalıdır. *Hsiao'yu* (örnek/hayırlı/iyi evlat olmak) amaç edinmeli ve *Li* (adet/töre/kurallara uymak), *Chung Yung* (aşırıktan kaçınmak, her şeyi kararında yapmak, ölçülü olmak, abartıdan uzak durmak) ve *Cheng Ming'i* (adına/bulunulan mevkie yakışır davranmak) temel ilke olarak almalıdır. O'na göre *Chih* (bilgili), *Li Chih* (akılcı), *Chung* (sadık), *Shu* (bağışlayıcı), *Yung* (cesaret sahibi) olan insan, *T'ien* (Yaratıcı, Yönetici Gök) tarafından aydınlanmış insandır.

Yaşadığı zamanda ve kendinden asırlarca sonra bile çok büyük bir bilge, üstat, filozof, şair, öğretmen, ahlakçı ve “evliya” olarak görülen Konfüçyüs, yüzyıllarca halklar tarafından çok sevilen, saygı duyulan ve kendisine tâbi olunan bir şahsiyet olmuştur. Böylesine nüfuz ve irfan sahibi bir bilgenin hayat hikâyesi çok uzun olmakla beraber kısaca özetlenirse, O'nun öğretisinin en belirgin özelliği; her zaman yaşama sevincini içinde yaşatmış olması ve ömrü boyunca mutlu, erdemli, huzurlu ve adil bir dünya hayatı tasavvur etmiş bulunmasıdır. O, insanın insana ve dünyaya olan inancını kuvvetlendirmiş, büyük bir aydınlanmanın ilk tohumlarını atmıştır (Konfüçyüs, 1998: 7-11). Felsefesinin özü, insanlara ve gündelik yaşama yöneliktir. Bununla birlikte, ölüm ve ölüm ötesi hayat, insanın Yaratıcısı'na ve doğaya karşı sorumlulukları sıklıkla vurguladığı unsurlardır. Konfüçyüs'ün asırlar önce dile getirdiği hususlar, modern zamanlar için de bir kılavuz rehber durumundadır. O, zamanındaki ve kendisinden sonra gelecek insanlara, “gökyüzü ile

<sup>12</sup> Konfüçyüs'ün yaşadığı dönemde birçok düşünce akımının çatışması yaşanmaktaydı. Bu akımlardan bazıları şunlardır: *Ju Düşünce Ekolü* (DÉ), *Tao DE*, *Mo DE*, *Fa DE*, *Ming DE*, *Nung DE*, *Chung Hen DE*, *Ying-Yang DE*, *Tsa DE* ve *Hsia Shuo DE* (Okay, 2004: 23-36). Bu düşünce ekollerinden ismi en çok anılan felsefelerden birisi, “Ying-Yang Karşıtlar Felsefesi”dir. Çin dünya görüşünü ilginç kılan Ying-Yang, Batılı görüşün dünyanın iyi ve kötünün kısacasında olduğu ve onlar tarafından oluşturulduğu görüşüne karşı karşıtların tarafsız olduğunu savunur. Ying-Yang'ın özünde, güçlü bir yaşam görüşü yer alır. İkisi arasındaki denge, çelişki ve gerilimle, farklılık ve çeşitlilikle baş edilmesi ve bundan bir uyum çıkarılması üzerinedir. *Yin*, edilgenliği temsil ederken, *Yang*, etkenliğin temsilcisidir. Buz, yağmur, su, nehirler, kadınlar, havuzlar, kuzey, seller, karanlık, gece, kış, ölüm, ağaçlar, inekler, balıklar... *yin'i* temsil ederken, buhar, güneş ışığı, erkekler, ilkbahar, depremler, yangınlar, alkol, ışık, yıldızlar, yaz, güney *yang'i* temsil etmektedir (Palmer, 2000: 7-15).

yeryüzünün yolunu, yüreğin ve ruhun yolunu, dünyanın yolunu, arkadaşlığın yolunu, tutkunun ve varoluşun yolunu” (Yu Dan, 2010) göstermiştir. Bu haliyle Konfüçyüs, “modern dünyaya, kadim bilgeliği” armağan etmiştir.

Konfüçyanist siyaset teorisi (Jiande, 2009), insani zâfiyetleri, hatta insanın elinden çıkan kötülükleri görmezden gelmeye meyilli ve bu anlamda Machiavellist anlayışa karşıdır. İnsanların hiçbir zaman nankör, korkak, sahtekâr, döneke ve aç gözlü olduğuna inanmaz; ahlaki iyiliğe inancı sonsuzdur ve O’na göre barış ve refah, vatandaşların iyiliklerine ve erdemlerine bağlıdır. Özel alanla kamusal alanı bir arada düşünmeye meyilli olan Konfüçyanist siyaset anlayışı, zayıf yönetim/hükümet (*weak government*) kavramını kabul eder ve kamusal etik ile ilgilenmez. İlgisi, siyasetin tesisi üzerinedir. Bununla birlikte Konfüçyanist idealler, ortak/kamusal bilincin bir parçasını oluşturmakta, halkın bilinçaltında yer almaktadır. Konfüçyanist siyaset teorisinin eksik tarafının, her ne kadar Konfüçyüs’ün özel alan ve kamusal alan arasındaki ayrımı ihmal etmese de kamu ve sosyal etik meselesini sık sık özel erdemler bağlamında tartışması olduğu (Jiande, 2009: 86) ifade edilmektedir.

Konfüçyüsyen devlet ve hükümet kavramında devlet (Chau, 1996), belli bir hükümetle yönetilen, içinde halkın ikamet ettiği bir birimdir. Weber ile kıyaslandığında, Weber’in de ifade ettiği devletin, “bir toprak üzerinde meşru güç kullanma tekeli elinde bulunduran bir organizasyon” tanımının kimi unsurlarını ihtiva eder. Konfüçyüs, halkın düzenlenmesine dikkat çekerken, Weber daha çok güç üzerine odaklanır. Konfüçyüs felsefesinde Evren, Allah’ın (*Heaven*) iradesiyle oluşan ve yönlendirilen ve doğal yasalarla biçim alan bir yapıdır. Kendi içinde düzenli, biçimli, uyumlu ve sürekli bir organizasyondur. Hükümet de bu Evren’in bir alt sistemi ve doğal yasalarla uyumlu olmak zorundadır. Bir başka deyişle hükümet, Allah’ın iradesinde görünmelidir. Çünkü Evren’in en büyük otoritesi Allah olduğu için, Allah’ın iradesiyle beliren ve/ya görünen hükümet, meşru kabul edilir. Bu da hükümetin, düzenli, birleşik, uyumlu, besleyici ve sürekli ve sürdürülebilir olması anlamına gelir. Konfüçyüs’e göre Hükümet, yönetilenin faydası için oluşmuştur. Bu minvalde de yöneten/hükümet eden, yönetilenle uyum ve rıza içinde olmalı; hükümet ise doğal yasalarla uyumlu bir halde bulunmalıdır. Evren, hiyerarşik ve bütüncül bir yapı arz ettiğinden, hükümet de hiyerarşik (*hierarchical*), bütüncül (*unitary*) ve bürokratik olmalıdır. Bu bağlamda çoğulculuk fikri, Konfüçyanizmde yer bulamamaktadır.

Konfüçyüs, ahlak ile devlet ilmi arasında yakınlık gördüğü için devlet ilmini ahlakın bir parçası olarak düşünür. Ahlaki esaslardan hareket eden Konfüçyüs, devlet hakkındaki düşüncelerini de aynı esaslardan çıkarır. O’na göre aile, toplumun çekirdeği olduğu için devletin oluşumunda da bir model teşkil eder. Bu yüzden ailede olduğu gibi devlet yönetiminde de sevgi ve saygı temel esas olarak alınmalıdır. “Hükümet ve yöneticiler alçakgönüllülük, tutumluluk, yasalara ve adalete özen göstermek, ülkeyi yetenek, ehliyet ve emniyetle yönetmek ve yurttaşlarını kendi çocukları gibi sevmekle yükümlü olduğu gibi, yönetilenler de yöneticilerine itaat etmek ve onları bir baba gibi sevmek zorundadır” (Anıl ve Özbek, 2007: 129-132 ).

Konfüçyüs felsefesi altı yönetim sanatı (Chau, 1996: 54-55) önermektedir. Bunlar; doğrultma (*rectification*), erdemle yönetim (*rule by virtue*), halkın eğitimi (*instruction of people*), halkın zenginleştirilmesi (*enrichment of people*), kamuoyunun görüşünü dikkate alma (*taking public opinion into account*) ve “Uyum/Orta Yol Doktrini”dir (*Doctrine of the Mean, ChungYung*). Bu yönetim sanatları, Konfüçyanist devlet ve hükümet anlayışında oldukça önemli bir yere sahip bulunmaktadır.

Konfüçyüsyen devlet ve hükümet felsefesinde *harmony* (Romar, 2009), aynılık ve monotonluk anlamına gelmemektedir. Farklılığın ve anlaşmazlığın yaşamın bir parçası olduğu kabul edildiğinde, *harmony*, çeşitliliği ve farklılığı içinde barındırmaktadır. Başarının ve ahlaki davranışların temel sâiki olarak düşünülen Konfüçyanist *harmony*, başarılı kurumlar ve insanlar ihdas etme arayışında ve cenneti, insanı ve yeryüzünü, cennet çatısı altında bir araya getirme arzusundadır. Bütün ilişkilerin düzenli bir şekilde kurulması gerekliliği, her şeyin bir dengede olduğu gerçeği ve insanoglunun başarıya ulaşmak mecburiyetinde oluşu, bu felsefesin temel amaçlarını oluşturmaktadır. Netice itibarıyla Konfüçyüs’ün devlet ve hükümet felsefesine ilişkin görüşleri temelde O’nun şu sözlerinde yansıma bulmaktadır (Lûn–Yü, 1998: 22/1, 22/3, 27/19):

“Memleketini erdemi ile yöneten bir kimse, yerini daima koruyabilen ve bütün yıldızların kendisine tabi olduğu kutup yıldızı ile karşılaştırılabilir.”

“Eğer halk kanunlarla yönetilir ve cezalarla yola getirilmek istenirse, onlar kendilerini cezalardan kurtarmaya çalışacaklar, fakat hiç utanç duymayacaklardır. Eğer onlar erdemle yönetilir ve eğitimle yola getirilmek istenirse, utanç duyacaklar ve böylece iyi olmaya çalışacaklardır.”

“Halkı itaatli kılmak için; doğruluktan ayrılma, yanlışlarını düzelt. Yanlışlarını düzeltmez, doğruluktan ayrılırsan, o zaman halk itaat etmez.”

Konfüçyanizm ve pragmatik Çin milliyetçiliği veya Konfüçyanist felsefe ve Çin sosyalizmi, Çin’in iç ve dış politikada gücünü ve otoritesini kurmak ve sürdürmek için pragmatik bir çözüm yolu olarak görülmüştür. Konfüçyanist gelenek ve Çin sosyalizmi birbiri için tamamlayıcı bir unsur olmuş; insan merkezlilik, insani gelişim, insani hükümet ve teori ve pratik olarak birliktelik çağrısında bulunma noktasında, Konfüçyanist ilkeler üzerinde bir araya gelmişlerdir (Miller, 2011). Tarihsel süreç içinde geleneksel inanç sistemleri olarak, yukarıda da kısaca özetlenen, Konfüçyanizm, Taoizm ve Budizm, Çin dış politikasının temel kaynaklarını oluşturmuş; Kore savaşıyla birlikte geleneksel anlayış Maoist, Komünist, Marksist, Leninist ideolojinin gölgesinde kalmıştır. Maoist yaklaşım dış politika anlayışında geleneksel anlayıştan ve Ortodoks Marksist/Leninist çizgiden farklılık arz etmekle birlikte, Mao’nu kişisel rolüne ve dış politika yapımındaki düşünce yapısını üzerine odaklanmıştır. Hem geleneksel hem de Maoist dış politika anlayışlarının temelini, Çin’in kendi yapısı ve süreçleri oluşturmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında, Çin dış politikasının kendi evreni içinde düşünülmesi gerektiği (Yu, 1994) ifade edilebilir.

Konfüçyüsyan siyaset felsefesi ve dış politika<sup>13</sup>, uluslararası çatışmaların çözümü, yukarıda da ifade edilen “barışıl yükseliş” kavramı ve “barışıl kalkınma” konsepti üzerine bina olmuştur. Ayıca onur, uyum ve güven (*honesty, harmony, and good faith*) (Miller, 2011: 3), temel Konfüçyanist siyaset felsefesi ve dış politika ilkeleri arasında yer alır. Günümüzde Çin’in dış politika söylemini oluşturan Konfüçyanist dış politika anlayışı (Cao, 2007: 436-437), uluslararası ilişkilerin temel objesi olarak “*he*” yi görür. Bu, “*he er bu tong*” olarak adlandırılır. Dürüst bir centilmen (*true gentleman, insan-ı kâmil*) olarak bilinen *junzi*, hayal edilen/beklenen bir karakter ve yüksek erdemlere sahip görgülü bir *adamdır*. Konfüçyüs, *Junzi*’nin, farklılıklara rağmen diğerleriyle uyum içinde bulunabileceğine inanır. *Junzi* ise, *Xiaoren*’in (*Vicdansız, uyum Sağlamayan Adam*—“*tong er bu he*”) karşısındadır. Konfüçyüs, *Junzi*’ye, büyük zekâsı ve farklılıkları hoşgörüsünden ve uyumsuzluğa (*dis harmony*) ve çatışmaya (*conflict*) yol açan ve sürdüren üstün hegemonya sahibi *Xiaoren*’i lanetlediği için, ona methiyelerde bulunur. “*He er bu tong*”, yeniden keşfedilen bir Konfüçyanist değer olarak Çin dış politikasının eril—temelli (*he-based*) temel söylemini oluşturur. *Junzi*, Çin dış politika vizyonunu temsil ederken, liberal kapitalist demokrasi merkezli Batılı modernleşme söylemini sembol eden *Xiaoren*’e karşı açık ve güçlü bir eleştiri ve başkaldırıdır. *Junzi*, Konfüçyanist Çin’i temsil ederken *Xiaoren*, Batı ve özelde de Amerika ve değerleridir.

Sonuç olarak, Çin dış politikasında<sup>14</sup>, 21. yüzyıla birlikte yeni, resmi kültürcü bir küresel çoğulculuk söylemi belirmeye başlamıştır. Bu söylem, Konfüçyüsyan *harmony* (uyum) konseptine dayanmakta ve siyasete farklı bir kültürel yaklaşım getirerek, 21. yüzyılın mevcut politik kültürüne karşı bir meydan okuma niteliği taşımaktadır. Geleneksel Çin siyaset felsefesi<sup>15</sup>, ahlakçılık temeli üzerine inşa olmuştur. Konfüçyüsyan görüşün aile, toplum, devlet ve dünyanın birbiriyle ilişkili olduğu ve bireyin ahlaki temelleri üzerine dayandığı düşünüldüğünde, birey-devlet-dünya arasındaki bağlantı, Konfüçyüsyan kültür ve ahlaki düzenin temelini oluşturduğu mülhaza edilebilir. Bu düzenin can alıcı noktası ise, erdemin iktidarıyla oluşan [*dezheng* (reign by virtues)] (Cao, 2007: 436), yöneten tarafından yumuşak gücün uygulanması ile insanların kalplerinin ve akıllarının kazanılması üzerine kurulu yönetim sistemidir. Bu, aynı zamanda Konfüçyüsyan siyaset teorisinin temel dinamiklerinden birini oluşturmaktadır.

<sup>13</sup> Konfüçyanist dış politikanın savaş, barış ve Çin yumuşak gücü için, Bk. (Bell, 2009).

<sup>14</sup> Çin dış politikasının analitik bir incelemesi için Bk. (Ng-Quinn, 1983).

<sup>15</sup> Geleneksel dış politika teorilerinden TANG’ın dış politika görüşleri hakkında, Bk. (Yihong, 1988). Tang, 618 yılında (yeniden) kurulan Çin hanedanlığının ilk imparatorudur ve döneminde Türk imparatorluğu en büyük tehdit olarak görülmüştür. Geleneksel Çin dış politikasının en önemli örneklerinden birisini oluşturan Tang’ın dış politika ilkelerine bakıldığında ise şu ilkeler ön plana çıkar. Güç ve barış için askeri seferler düzenlenmesi, barbarlara karşı barbarları kullanmak ve bölerek barbarları işgal etmek, komşu ülkelerle evlilik ittifakları yapmak ve Çin ürünlerini pazarlamak, komşu devletlere diplomatik elçiler göndermek ve onlarla anlaşmalar yapmak, Sinikleşmek (Sinic: Mö 1600 civarından MS 220 civarına kadar sürmüş olan kadim Çin Medeniyeti, <http://tureng.com/search/sinic>), siyasi amaçları gerçekleştirmek için ticareti bir araç olarak kullanmak.

## Sonuç

Devlet felsefesinde olduğu gibi devletlerarası ilişkilere ve özelde dış politikanın yapımına adalet, denge, uyum, işbirliği, erdem, doğruluk, dostane ilişkiler kurmak ve ahlak penceresinden bakan Konfüçyüs'e olan ihtiyaç, günümüzde yaşanan uluslararası ilişkiler sorunlarına bakıldığında oldukça önem arz etmektedir. Çünkü O'na göre tüm küresel sistemde aranan ve özlenen barış, bütün milletlerin ve devletlerin dostane ilişkiler kurması ve kendi aralarında denge, uyum ve işbirliğini sağlamaları ile mümkün olacaktır. Konfüçyüs'e göre "evrendeki denge, dünyadaki tüm insan edimlerinin çıktığı eşsiz bir köktür. Dengeye uyum tüm edimlerin izlemesi gereken evrensel yoldur" (Konfüçyüs, 2004: 5-14). Erdem, sevgi, yüce gönüllülük ve insancılık, insanlar ve toplumlararası ilişkilerin temellerini oluşturmaktadır. Bu ilkeler temelinde düşünüldüğünde uluslararası ilişkiler ve dış politika daha idealist, barışçıl ve adilane bir zemine oturacak, devletlerin arasında siyasi olarak yaşanan husumetli ilişkiler ve ekonomik alanda yaşanan yok edici rekabet, yerini eşitlik ve dengeye bırakacaktır.

Çin'in dış politikasında yeniden bir söylem haline gelen Konfüçyanist anlayış, daha çok ekonomik alanda neşvünema bulurken, Uygur Bölgesi örneğinde olduğu gibi, Çin'in siyaset felsefesi ve dış politika söylemleri halen katı ve milliyetçi özelliğini sürdürmektedir. Ekonomik alanda, yukarıda kısaca değinilen Konfüçyanist iş ahlakı ve çalışma prensipleri ışığında Çin, günümüzde daha çok üretmekte, daha çok ihraç etmekte, daha çok yeni ve büyük pazarlara açılım sağlayarak, küresel ekonomide etkin bir rol oynamaktadır. Fakat ekonomik alanda yaşadığı ve yakaladığı temposunu siyasi alanda çok yansıtamaması, Çin'i, ekonomik olarak "dev", siyasi olarak "cüce" duruma itmiştir. Bunda uluslararası siyaset ve dış politikada takındığı içe kapanık ve milliyetçi tavır etkilidir.<sup>16</sup>

Çalışmanın başında ifade edildiği üzere, Konfüçyanist ideallere yeniden geri dönme çabası ise Çin'in küresel vizyonunu dönüştürmekte, kültürel öğelerle donatılmış kamu diplomasisi ve yumuşak güç unsurlarına daha çok ağırlık vermesine yol açmaktadır. Her zaman "doğru yol"u ve erdemi hatırlatan Konfüçyüs, bireye, topluma, devlete, dünyaya, doğaya ve Yaratıcı'ya ilişkin yaptığı atıflarla evrensel olarak her zaman güncelliğini korumuştur. Bugün Çin denildiğinde, Çin'in siyaset felsefesi, dış politikası ve küresel siyaseti ele alındığında akla gelen ilk isim Konfüçyüs olmakla beraber, O, Doğu düşünce dünyası ve bilgeliliğinin de önemli bir temsilcisidir. Evrensel barışa ve kardeşliğe yaptığı atıflarla Batı toplumları tarafından da sahiplenilen ve kabul gören bir düşünür, öğretmen, bilge ve devlet adamı olan Konfüçyüs, ahlak, erdem, bilgelik, adalet, eşitlik gibi pek çok önemli ilke ve değer önemli bir savunucusu ve temsilcisi konumundadır.

Mevcut bir Çin Uluslararası İlişkiler teorisinin olup olmadığı sorgulandığında, kadim Çin geleneğinde bir uluslararası ilişkiler düşüncesinin saklı olduğu söylenebilir. Temelde Çin'in kendine has bir uluslararası ilişkiler kuramının var olmasına rağmen Çin, modern uluslararası ilişkiler sistemiyle eklemlenme ve uyum arayışı içinde bulunmaktadır.

Çin'in dış politikasında esas aldığı ilkelerden birisi "Barış içinde bir arada yaşamak" prensibidir. Bunun için gerekli olan koşullar ise, eşitlik, karşılıklı fayda, ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, mütekabiliyet esası üzerine inşa edilen saldırmazlık, başka devletlerin iç işlerine karışmama, anlaşmazlıkların müzakereler yoluyla çözüme ulaştırılması ve diğer devletlerle iyi ilişkiler kurmaktır. Ayrıca Çin dış politikasının güvenlik faktörüne yüklediği önem ve yumuşak gücü artırma girişi de bu bağlamda düşünülmektedir.

Dünyanın mevcut durumu göz önüne alındığında, Konfüçyanist ideallere ve anlayışa olan ihtiyaç açıkça ortaya çıkmaktadır. Küresel sistemde yaşanan eşitsiz güç dengesi ve ekonomik mücadele ve rekabet, dünya halklarını içinden çıkılması zor krizlere sürüklemektedir. Bu bağlamda, Konfüçyanist ideallerin adalet, barış ve eşitlik yanlısı söylemleri ise küresel düzeyde yaşanan bunalımlara bir çözüm sunacak, devletlerin dış politika anlayışlarını güç ve çıkar temelli siyasetten barış ve dostane ilişkiler zeminine taşıyacaktır. Devletler

<sup>16</sup> Çin devlet ve hükümet adamları, zaman zaman ekonomi, siyaset ve toplumsal yaşama dair Konfüçyanist düşünceye atıflar yapmaktadırlar. Jonathan Watts, "China's President Borrows from Confucius", <http://www.guardian.co.uk/guardianweekly/story/0,1742975,00.html>. Sunny Lee (2008). "Confucius Resurrected in China". <http://www.grinnell.edu/offices/communications/magazine/extras/confucius>. China's President Hu Jintao In Chicago: Visits City's Confucius Institute Friday. [http://www.huffingtonpost.com/2011/01/21/chinas-president-hu-jinta\\_n\\_812090.html](http://www.huffingtonpost.com/2011/01/21/chinas-president-hu-jinta_n_812090.html).

arasında yaşanan haksız rekabet ve savaşların yerini adil paylaşım ve barış alacak; çok uzak “mesafe”lerle ayrılan insanoglu yeniden kardeşlik ve insancılık ideallerinde birbirlerine yaklaşıacaktır.

Günümüzde Çin’in ve genelde Konfüçyüs felsefenin etkisinde kalan Doğu toplumlarının Konfüçyen ilke ve anlayışa tam anlamıyla sahip çıkabildiği ve söylem ve uygulamalarında yer verdikleri söylenememekle birlikte, artık sadece Doğu toplumlarına has bir değer olmaktan öte, günümüzde Batı’da etkin olarak faaliyetlerini yürüten Konfüçyüs enstitüleri ve araştırma merkezleri düşünüldüğünde Konfüçyüs, Batı’nın da sahiplendiği bir değer ve bilgelik kaynağı olarak görülecektir. Konfüçyüs’ün insancıl ve adil felsefe ve erdemi düşünüldüğünde, Çinli Bilge sadece Çin toplumuna ve ülkesine özgü ve özel kalmamalı, tüm devletlere ve insanlara bir ışık olmalıdır. Çünkü kendisinin de ifade ettiği üzere, “*Erdem olduğu yerde kalmamalı, komşuları da etkilemelidir.*”

### Kaynakça

- AKÇADAĞ, Emine (2010). “Yükselen Güç Çin’in Dünden Bugüne Dış Politika Analizi”, *BİLGESAM*, [http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=605:yuekselen-guec-cinin-duenden-buguene-d-politika-analizi-&catid=107:analizler-cin&Itemid=137](http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=605:yuekselen-guec-cinin-duenden-buguene-d-politika-analizi-&catid=107:analizler-cin&Itemid=137).
- AKGÜN, Birol (2010). “Çin İzlenimleri I: Ejderin Ayak Sesleri”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*. <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/611/cin-izlenimleri-i-ejderin-ayak-sesleri.aspx>.
- ANIL, Yaşar Şahin, ÖZBEK, Şasev (2007). *Konfüçyüs*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2007.
- ATEŞ, Selahattin (2009). “Eski Çin’i Yeniden Keşfetmek”, *USAK Stratejik Gündem*, <http://www.usakgundem.com/yorum/226/eski-%C3%A7in%E2%80%99i-yeniden-ke%C5%9Ffetmek.html>.
- BELL, Daniel A. (2009). “War, Peace, and China's Soft Power: A Confucian Approach”, *Diogenes*. <http://dio.sagepub.com/content/56/1/26>.
- BIJIAN, Zheng (2005). “China's “Peaceful Rise” to Great-Power Status. <http://www.foreignaffairs.com/articles/61015/zheng-bijian/chinas-peaceful-rise-to-great-power-status>.
- BLUMENTHAL, Daniel (2010), “What Happened to China’s ‘Peaceful Rise’?”. [http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2010/10/21/what\\_happened\\_to\\_chinas\\_peaceful\\_rise](http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2010/10/21/what_happened_to_chinas_peaceful_rise).
- BUSSMANN, Margit (2007). “Do Hegemons Distribute Private Goods? A Test of Power-Transition Theory”, *Journal of Conflict Resolution*, 51 (1).
- CAO, Qing (2007). “Confucian Vision of a New World Order?: Culturalist Discourse, Foreign Policy and the Press in Contemporary China”, *International Communication Gazette*, 69 (431). <http://gaz.sagepub.com/content/69/5/431>.
- CHAN, Steve (2007). *China, the US and the Power-Transition Theory: A Critique*. UK: Routledge.
- CHAU, Dao Minh (1996). “Administrative Concepts in Confucianism and Their Influence on Development in Confucian Countries”, *Asian Journal of Public Administration*, 18 (1). <http://sunzi.lib.hku.hk/hkjo/view/50/5000111.pdf>.
- CHEUNG, Gordon C. K. (2008). “International Relations Theory in Flux in View of China's 'Peaceful Rise’”, *Copenhagen Journal of Asian Studies*, 26 (1). <http://dro.dur.ac.uk/5110/1/5110.pdf>.
- CIA The World Factbook, “China” <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>.
- COOPER, J.C. (2003). *Taoculuk Nedir? Eski Çin Bilgelik Öğretisine Giriş*. (Çeviren: İ. Zeki Eyuboğlu). İstanbul: Omega Yayınları.
- DHAMMAJOTI, Ven Dr Beligalle (2010). “Socio-Political Aspect of Buddhism: Buddhist Doctrine for All”. <http://mingkok.buddhistdoor.com/en/news/d/10308>
- DREYER, Teufel (2007). “Chinese Foreign Policy”, FPRI, 12 (5). <http://www.fpri.org/footnotes/125.200702.dreyer.chineseforeignpolicy.html>.
- DUMBAUGH, Kerry (2008). “China’s Foreign Policy: What Does It Mean for U.S. Global Interests?”, *CRS Report For Congress*. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34588.pdf>.

- GEERAERTS, Gustaaf, JING, Men (2001). "International Relations Theory in China". *Global Society*, 15 (3). <http://www.irchina.org/en/xueke/inchina/gaikuang/view.asp?id=36>.
- HSIUNG, James C. (2008). "China's Second Ascent & International Relations (IR) Theory", [www.cuny.cuny.edu/aacs/2008conference/2008paper/JHsiung.doc](http://www.cuny.cuny.edu/aacs/2008conference/2008paper/JHsiung.doc).
- Hoare-Vance, Stephen J. (2009). "The Confucius Institutes And China's Evolving Foreign Policy". A Thesis in Master of Arts in Political Science. University of Canterbury.
- HUI, Victoria Tin-bor (2004). "Toward a Dynamic Theory of International Politics: Insights from Comparing Ancient China and Early Modern Europe", *International Organization*, 58 (1). Cambridge University Press. <http://www.jstor.org/stable/3877892>.
- HUGHES, Christopher R. (2007). "Globalisation and Nationalism: Squaring the Circle in Chinese International Relations Theory". [http://eprints.lse.ac.uk/23038/1/Globalisation\\_and\\_nationalism\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/23038/1/Globalisation_and_nationalism(LSERO).pdf).
- JIANDE, Lu (2009). "Confucian Politics and Its Redress: From Radicalism to Gradualism", *Diogenes*, 56 (83). <http://dio.sagepub.com/content/56/1/83>.
- KEARNS, Paul. "3 Confucian Concepts: How Can They Be Applied in a Globalizing Corporate World?", <http://www.networkhr.com/paulkearnsblogs/?p=23>.
- KELLIHER, Daniel (1994). "Chinese Communist Political Theory and the Rediscovery of the Peasantry", *Modern China*, 20, (4).
- KONFÜÇYÜS (1998). *Söyleşimler*. (Çeviren: İsmail Akyıldız). İstanbul: Gün Yayıncılık.
- KONFÜÇYÜS (2004). *Seçmeler*. (Çeviren: Mehmet Türdeş). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- LEMKE, Douglas (1997). "The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War", *Journal of Peace Research*, 34 (1).
- LI, Jing (2007). "Chinese Nationalism and its Foreign Policy Implications", USC US-China Institute. <http://china.usc.edu/ShowArticle.aspx?articleID=23&AspxAutoDetectCookieSupport=1>.
- LÜN-YÜY (1998). *Konfüçyüs'ün Öğretileri*. (Çeviren: Ali Manav). İstanbul: Sümer Kitabevi.
- MILLER, Nicholas J.S. (2011). "Pragmatic Nationalism and Confucianism: The New Ideology of the CCP", *CESRAN*. [http://www.cesran.org/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1161%3Apragmatic-nationalism-and-confucianism-the-new-ideology-of-the-ccp&catid=65%3Amakale-ve-raporlar&Itemid=71&lang=en](http://www.cesran.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1161%3Apragmatic-nationalism-and-confucianism-the-new-ideology-of-the-ccp&catid=65%3Amakale-ve-raporlar&Itemid=71&lang=en).
- NG-QUINN, Michael (1983). "The Analytic Study of Chinese Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, 27 (2). <http://www.jstor.org/stable/2600546>.
- OKAY, Bülent (2004). *Konfüçyüs*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- ORGANSKI, A. F. K., KUGLER, Jacek (2011). "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", <http://www.polsci.buffalo.edu/classes/vesna/PSC644-spr07/readings/Kugler&Organski%20-%20Power%20Transition.pdf>.
- PALMER, Martin (2000). *Yin ve Yang*. (Çeviren: Nafiz Güder). İstanbul: Dharma Yayınları.
- PHILOSOPHICAL LIBRARY (1968). *The Wisdom of Confucius* (Konfüçyüs'ün Bilgeligi). (Çeviren: Neşe Olcaytu). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- POLATLI, Ahmet (2009). "Taoizm". <http://www.makaleler.com/bilim-makaleleri/taoizm.htm>.
- REID, Gilbert (1923). "Revolution as Taught by Confucianism", *International Journal of Ethics*, 33 (2), 188-201. <http://www.jstor.org/stable/2377413>.
- ROMAR, Edward J. (2009). "Harmony as Strategic Intent: How the Confucian Concept of Harmony Can Contribute to Firm Success", *MEB 2009-7 th International Conference on Management, Enterprise and Benchmarking*, Budapest, Hungary. [http://kgk.bmf.hu/system/files/5\\_EdwardRomar.pdf](http://kgk.bmf.hu/system/files/5_EdwardRomar.pdf).
- SANDIKLI, Atilla (2008). "Geleceğin Süper Gücü Çin", *BİLGESAM*. [http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=74:gelecein-sueper-guecue-cin&catid=107:analizler-cin&Itemid=137](http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=74:gelecein-sueper-guecue-cin&catid=107:analizler-cin&Itemid=137).
- SCOBELL, Andrew (2005). "Strategic Culture and China: IR Theory Versus the Fortune Cookie?", *Strategic Insights*, IV (10). <http://www.nps.edu/Academics/centers/ccp/publications/OnlineJournal/2005/Oct/ScobellOct05.pdf>.

ŞATANA, Nıl, ÖZPEK, Burak Bilgehan (2010). “A.B.D ve Türkiye’de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları”, *ORSAM Ortadoğu Etütleri*, 2(2).

TUĞCU, Akif (2011). “Çin’de Konfüçyüs Öğretisinin Dirilişi”, *USAK Stratejik Gündem*. <http://www.usakgundem.com/yorum/365/%C3%A7in%E2%80%99de-konfi%C3%A7y%C3%BCs-%C3%B6%C4%9Fretisinin-dirili%C5%9Fi.html>.

UYGUR, Cihan (2009). “Çin Dış Politikası 1: Çin–Latin Amerika İlişkileri”, *TÜRKSAM*. <http://www.turksam.org/tr/a1856.html>.

YAO, Souchou (2007). *Konfüçyen Kapitalizm*. (Çeviren: Zehra Savan). İstanbul: Küre Yayınları.

YAQING, Qin (2009). “Development of International Relations Theory in China”, *International Studies*, 46 (185). <http://isq.sagepub.com/content/46/1-2/185>.

YAQING, Qin (2011). “Why is There No Chinese International Relations Theory?” <http://irap.oxfordjournals.org/content/7/3/313.short>;

YIHONG, Pan (1988). “Traditional Chinese Theories of Foreign Relations and Tang Foreign Policy”, *Asian Review*, II, avid C. Lam Institute for East West Studies (LEWI), Hong Kong Baptist University. <http://www.cic.sfu.ca/nacrp/articles/panyihong/panyihongtext.html>.

YU, Bin (1994). “The Study of Chinese Foreign Policy: Problems and Prospect”, *World Politics*, 46 (2). <http://www.jstor.org/stable/2950674>.

YU DAN (2010). *Konfüçyüs: Modern Dünyada Kadim Bilgelik*. (Çeviren: Çağlayan Erendag). İstanbul: Alfa Yayınları.

XIA, Ming (2011), “China Threat or a Peaceful Rise of China?”, <http://www.nytimes.com/ref/college/coll-china-politics-007.html>.

XIN, Liu, “Contexts and Issues of Contemporary Political Philosophy in China”, <http://www.confuchina.com/03%20lunlizhengzhi/Contemporary%20Political%20Philosophy%20in%20China.htm>.

XINNING, Song (2001). “Building International Relations Theory with Chinese Characteristics”, *Journal of Contemporary China*. <http://irchina.org/en/xueren/china/pdf/sxn1.pdf>.

ZHIMIN, Chen (2005). “Nationalism, Internationalism and Chinese Foreign Policy”, *Journal of Contemporary China*, 14(42). <http://www.irchina.org/en/pdf/czm2.pdf>.